

I Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Sybir. Wysiedlenia — Losy — Świadectwa* (Białystok 4–6 września 2012 r.)

Badania na dziejami Polaków na Syberii mają w Polsce już swoją długą historię. Powstało wiele prac omawiających te kwestie i prezentujących kolejne wyniki badań. Niemniej jednak wciąż pojawiają się nowe ujęcia i podejmowane są kolejne tematy w oparciu o nowe źródła odkryte w polskich i rosyjskich archiwach. Zarówno w Polsce, jak i we współczesnej Rosji pracują grupy badaczy zajmujących się naukowym opracowaniem historii Polaków na Syberii. Wiele inicjatyw prowadzonych było oddzielnie przez poszczególnych naukowców, ale obecnie podejmowane są projekty dla stworzenia szerszej płaszczyzny i umożliwienia wspólnych spotkań, wymiany doświadczeń oraz w celu wzajemnego poznania wyników badań.

Powyzsze problemy badawcze staly się przedmiotem I Międzynarodowej Konferencji Naukowej pt. *Sybir. Wysiedlenia — Losy — Świadectwa*, która odbyła się w dniach 4–6 września 2012 r. w Białymstoku i została zorganizowana z myślą o tym, aby stworzyć platformę wymiany polsko-rosyjskich doświadczeń naukowych i umożliwić wzajemne kontakty w celu podejmowania badań nad historią Syberii i Polaków przebywających na tym obszarze na przestrzeni dziejów. Zgodnie z tym, co podali organizatorzy, konferencja zainauguowała „cykl naukowych spotkań o charakterze interdyscyplinarnym i międzynarodowym, poświęconych historii, kulturze, tradycji Syberii, skupiających historyków, etnologów i innych badaczy tego regionu świata”. Zgodnie z tą zapowiedzią w obradach wzięła udział duża grupa badaczy rosyjskich z Nowosybirsk i Irkucka: dr hab. Dmitrij Karnaukhov (Pułtusk, Nowosybirsk), dr Leonid Ostrowskij (Nowosybirsk), kierowniczka Oddziału Zbiorów Muzeum Historycznego m. Irkucka Lubow’ Rubanienko (Irkuck), dr Iwan Sokołowski (Nowosybirsk), prof. Bolesław Szostakowicz (Irkuck), dr Irina Troyak (Nowosybirsk), dr Jekaterina Tumanik (Nowosybirsk), którzy w swoim dorobku posiadają znaczące opracowania z zakresu polsko-rosyjskiej historii i dziejów Polaków na Syberii. Natomiast ze strony polskiej udział wzięli naukowcy zajmujący się dziejami Syberii i polsko-syberyjskimi związkami w poszczególnych okresach historycznych: prof. Maria Magdalena Blombergowa (prof. em., Uniwersytet Łódzki), dr hab. Katarzyna Błachowska (Uniwersytet Warszawski), prof. Daniel Boćkowski (Uniwersytet w Białymstoku), dr Jerzy Borowczyk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), prof. Bogdan Burdziej (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), dr Krzysztof Czajkowski (były konsul Rzeczypospolitej w Irkucku; wykładowca Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie), mgr Magdalena Dzienis-Teodorczuk (OBEP IPN), prof. Anna Kiezuń (Uniwersytet w Białymstoku), prof. Antoni Kuczyński (Uniwersytet

Wrocławski), prof. Marek Nalepa (Uniwersytet Rzeszowski), poetka i pisarka Aleksandra Nowacka, dr Barbara Noworolska (przewodnicząca Podlaskiego Towarzystwa Sienkiewiczowskiego), mgr Mariusz Olczak (Archiwum Akt Nowych w Warszawie), prof. Tadeusz Sucharski (Akademia Pomorska w Słupsku), prof. Wiktoria Śliwowska (Instytut Historii PAN), prof. René Śliwowski (prof. em., Uniwersytet Warszawski), mgr Sylwia Trzeciakowska (Muzeum Pamięci Syberii), prof. Zbigniew Wójcik (Komisja Badań nad Historią Syberii Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN), dr Anna Wydrycka (Uniwersytet w Białymstoku), mgr Łukasz Zabielski (Uniwersytet w Białymstoku) i dr Anna Zapalec (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie).

Obrady zostały poprzedzone wystąpieniami prezentującymi wspomnienia świadków historii — Polaków represjonowanych i przebywających w głębi ZSRR w czasie II wojny światowej: Aleksandry Szemioth (Zarząd Główny Związku Sybiraków) oraz dra Tadeusza Beszty-Borowskiego.

Podczas konferencji zostały poruszone przede wszystkim takie problemy badawcze, jak: wkład Polaków w badania, poznanie i rozwój Syberii, polsko-syberyjska historia, znaczenie Syberii jako regionu w dziejach Polski, Rosji i ZSRR; losy Polaków w ZSRR, represje w okresie stalinizmu oraz pamięć zbiorowa o Syberii, a także pozostałości i świadectwa literackie i historiograficzne.

W pierwszym dniu konferencji zaprezentowany został referat dra Krzysztofa Czajkowskiego, byłego konsula Rzeczypospolitej Polskiej w Irkucku, który przedstawił zagadnienie polskiego osadnictwa dobrowolnego na przykładzie Wierszyny i Pichyńska.

Następnego dnia swoje wystąpienia odnoszące się do historii Syberii i związków polsko-syberyjskich przedstawili polscy i rosyjscy badacze. Na temat mitologii syberyjskiej głos zabrala prof. Wiktoria Śliwowska, a prof. Antoni Kuczyński scharakteryzował dotychczasową polsko-rosyjską współpracę dotyczącą dziejów Polaków na Syberii i podkreślił ważne aspekty wspólnych przedsięwzięć naukowych. Interesujący wykład wygłosiła również dr hab. Katarzyna Błachowska na temat postrzegania Syberii w rosyjskiej refleksji historycznej od schyłku XVIII do początków XX w. Natomiast prof. Tadeusz Sucharski poruszył problematykę kreacji przestrzeni w polskiej literaturze łagrowej, a prof. Marek Nalepa przedstawił referat pt. *Granice obcości — ku przestrzeni wykorzenienia i niewoli*. Sylwetki polskich uczonych przebywających na Syberii do 1922 r. zaprezentował prof. Zbigniew Wójcik. Na temat Polaków przebywających na Syberii i ich roli w historii tego regionu głos zabrał prof. René Śliwowski, który przybliżył postać Juliana Glaubicz Sabińskiego. W dalszej części obrad dr Jerzy Borowczyk omówił podróże Tomasza Zana po Uralu i kirgiskich stepach, natomiast prof. Bogdan Burdziej mówił o Syberii Teofila Lenartowicza. Professor Anna Kieźuń poświęciła swój referat antologii pt. *Gulag polskich poetów* w opracowaniu Niny Taylor-Terleckiej. Losy Polaków represjonowanych na terenie ZSRR, w tym na terenie Syberii, w latach II wojny światowej zostały przedstawione w referatach: prof. Marii Magdaleny Blombergowej na temat rodzin polskich oficerów deportowanych wiosną 1940 r. do Kazachstanu; prof. Daniela Boćkowskiego o zesłańczej rzeczywistości w oparciu o raporty NKWD i dr Anny Zapalec o położeniu deportowanych pracujących w sowieckim przemyśle leśnym na przykładzie trustu „Tomles”. Natomiast główne zagadnienia związane z losami polskich deportowanych

do ZSRR, którzy wrócili do Polski po II wojnie światowej omówiła mgr Magdalena Dzienis-Teodorczuk. Pani Lubow' Rubanienko z Muzeum Historycznego Miasta Irkucka zaprezentowała album Konstantina Sobolewa o udziale mieszkańców Syberii w I wojnie światowej na terenie Polski, dzięki czemu została zwrócona uwaga na mało znany wątek relacji polsko-rosyjskich. Mgr Sylwia Trzeciakowska w swoim referacie zobrazowała projekt budowy Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku.

Ostatniego dnia konferencji znaczna część wykładów dotyczyła obrazu Rosji i Syberii występujących w literaturze i sztuce: Aleksandra Nowacka mówiła o książce *Smak akacji. Kazachstańskie obrazki*; dr Anna Wydrycka scharakteryzowała wiersze z łagrów Beaty Obertyńskiej; dr Krzysztof Czajkowski przedstawił postać Leopolda Niemirowskiego i jego twórczość malarską dotyczącą Syberii Wschodniej; mgr Łukasz Zabielski zabrał głos na temat pamiętników ks. Klementyny z Czartoryskich Sanguszkowej, a dr Barbara Noworolska wygłosiła referat pt. *Śmierć domu. Ziemie polskie — Syberia w XIX wieku*. Głos zabrali również: mgr Mariusz Olczak, który scharakteryzował źródła do badań historii wysiedleń Polaków z Kresów Wschodnich w zasobie Archiwum Akt Nowych w Warszawie; dr Iwan Sokolowski z Nowosybirskaja zajął się zagadnieniem Polaków w XVII w. w Jakucku; dr hab. Dmitrij Karnaukhov z Nowosybirskaja omówił mitologiczne aspekty syberyjskiego zesłania Polaków, które występują w świadomości społecznej w Polsce i w Rosji; dr Irina Troyak z Nowosybirskaja zwróciła uwagę na fenomen kultury literackiej w odniesieniu do polskich syberików; dr Jekaterina Tumanik z Nowosybirskaja w swoim wystąpieniu podkreśliła ważność badań biograficznych w poznaniu podstawowych problemów syberyjsko-polskiej historii, a dr Leonid Ostrowskij z Nowosybirskaja mówił o wkładzie Polaków w społeczno-ekonomiczny i kulturalny rozwój Syberii w latach 1890–1920. Na zakończenie konferencji referat wygłosił prof. Bolesław Szostakowicz z Państwowego Uniwersytetu w Irkucku na temat historii i obecności Polaków na Syberii.

Konferencja została zorganizowana przez: Muzeum Wojska w Białymstoku, Zakład Badań Interdyscyplinarnych i Porównawczych „Wschód–Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku, Książnicę Podlaską im. Łukasza Górnickiego i Kasę im. Józefa Mianowskiego Fundacja Popierania Nauki. Obrady konferencji rozpoczęły się w przeddzień XII Marszu Żywej Pamięci Polskiego Sybiru, który od 2000 r. odbywa się corocznie i uczestniczą w nim sybiracy, młodzież szkolna, studenci, mieszkańcy i przedstawiciele władz państwowych oraz władze Białegostoku. Spotkanie badaczy z Polski i Rosji w Białymstoku było ważnym wydarzeniem naukowym, którego efekty mają stać się w przyszłości podstawą wspólnej publikacji.

Anna Zapalec

Nad Newą o naukach wyzwolonych, zbiorowej pamięci i Polakach w Petersburgu

Od 4 do 9 października 2012 r. w północnej stolicy Rosji na Wydziale Sztuk i Nauk Wyzwolonych Państwowego Uniwersytetu Petersburskiego toczyły się ob-